

ความรักหรือเงินตรา : การแต่งงานข้ามชาติของหญิงลาวกับชายไทยในพื้นที่ชายแดน¹

Love or Money: Transnational Marriage of Laotian Women and Thai Men in Border Area

ดวงมณี นารีนุช²

บทคัดย่อ

สถานการณ์ที่หญิงลาวแต่งงานหรืออยู่กินฉันสามีภรรยา กับชายไทยในหมู่บ้านตามแนวชายแดน ปัจจุบันมีจำนวนมากขึ้น และน่าจะเป็นปรากฏการณ์ที่มีพัฒนาการอย่างซับซ้อนมากกว่ารูปแบบที่เคยเป็นมาในอดีต ทั้งนี้ประเทศไทยยังขาดการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวอย่างลึกซึ้ง ส่งผลให้ไม่มีองค์ความรู้เพียงพอในการจัดระบบรองรับที่ชัดเจน หรือการจัดระเบียบกฎหมายเกณฑ์เพื่อรองรับสถานการณ์ปัญหางานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาให้เห็นรายละเอียดปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการแต่งงานข้ามชาติของหญิงลาวกับชายไทยในพื้นที่ชายแดนอย่างรอบด้าน โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การศึกษาประวัติชีวิต (Life history) ของผู้หญิงลาวที่แต่งงานกับชายไทยในพื้นที่ชายแดนเขมราฐ จำนวน 9 คน ในช่วงระยะเวลา 10 ปี ย้อนหลัง หรือผู้หญิงลาวที่แต่งงานกับชายไทยในช่วงปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา และต้องแต่งงานไม่น้อยกว่า 2 ปี ใช้วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมายโดยใช้เทคนิคบุคคลอ้างอิง (reference person) มีเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกกลุ่มเป้าหมายโดยยึดหลักความหลากหลายของรูปแบบการแต่งงาน หรือการใช้ชีวิตครอบครัว

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง การย้ายถิ่นและการแต่งงานข้ามชาติของหญิงลาวกับชายไทย กรณีศึกษาพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี

² นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ของหญิงลาวกับชายไทย การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ที่เกี่ยวข้องสำคัญและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ทำให้หญิงลาวตัดสินใจแต่งงานกับชายไทย มี 2 ปัจจัย อันประกอบด้วย ปัจจัยสำคัญและปัจจัยสนับสนุน ปัจจัยสำคัญ คือ เพื่อให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น ให้ได้ประกอบธุรกิจต้องห้ามสำหรับคนต่างด้าว ทั้งนี้เพราะหญิงลาวในสถานะคนต่างด้าวไม่สามารถประกอบธุรกิจใดๆ ได้ ดังนั้นจึงต้องการหาชายไทยเป็นสามีเพื่อจดทะเบียนประกอบธุรกิจให้กับหญิงลาว อีกทั้งยังต้องการให้สามีเลี้ยงดู เนื่องจากสามีมีอาชีพมีธุรกิจมีรายได้ที่มั่นคง เพื่อให้มีชีวิตที่ดีตามแบบอย่างหญิงลาวแต่งงานกับชายไทย และปัจจัยด้านความรักและความเป็นครอบครัว ปัจจัยสนับสนุนมี 4 ปัจจัย คือ ทางเลือกในการประกอบอาชีพในประเทศไทยมีอย่างจำกัด และรายได้ที่ได้รับจากการประกอบอาชีพไม่เพียงพอต่อความต้องการ การถูกตีตราจากสังคมของผู้หญิงที่ผ่านการมีครอบครัวมาแล้วเป็นผู้หญิงไม่ดี ปัจจัยความปลอดภัยในการอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทย และเครือข่ายการแต่งงานข้ามชาติ ซึ่งมีบทบาทเป็นบุคคลตัวอย่างความสำเร็จของการมีสามีเป็นคนไทย สนับสนุนให้เกิดการพบปะและสร้างความสัมพันธ์กับชายไทย ดำรงความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์และเป็นเพื่อนคู่คิดให้คำปรึกษาตลอดจนรับฟังความทุกข์ซึ่งกันและกัน

คำสำคัญ: หญิงลาว, การแต่งงานข้ามชาติ, ความรักหรือเงินตรา, หญิงลาวกับชายไทยในพื้นที่ชายแดน

Abstract

At present the marriage between a Laotian women and Thai men in the border area has increased. The phenomenon becomes more complicated. The small number of studies on

such phenomenon result in solving the problem, dealing with the problem, and making laws and regulations. This study aimed at investigating factors involved in the transitional marriage between Laotian women and Thai men in the border areas. The qualitative data collected included life history of 9 Laotian women who have married to Thai men since 2539 B.E. and they married to/lived together with Thai men more than 2 years. The selecting methods were considered through the marriage pattern diversity or family life of Laotian women and Thai men, the data were gathered by an in-depth interview and the observations. The study found that main factors that influenced Laotian women to marry Thai men were incomes and rights to do forbidden jobs for migrant workers a migrant workers, they cannot do any businesses. They need Thai men to register business for them. They also want Thai men raise them because their husbands have their own business and income. They expect the good life according to the traditional value. The last factor that Laotian women married to Thai men is love and family. There were four supporting factors, namely, the limited choice of jobs in Thailand for Laotian women, insufficient income, social stigma against married women, safety to stay in Thailand, and transboundary marriage networks with role models who were successful in having Thai husbands to support the meeting and building their patron-clients relationships and make friends with Thai men.

Key Words: Laotian Women, Transitional Marriage, Love or Money, Laotian Women and Thai Men in border area.

บทนำ

การแต่งงานข้ามชาติ (Transnational marriage) ระหว่างหญิงลาวกับชายไทยในพื้นที่ชายแดน คนไทย และคนลาวที่อยู่บริเวณชายแดน หรือใกล้เคียงจะมองว่าเป็นเรื่องปกติ เนื่องจากในอดีตหรือยุคก่อนรัฐชาติแผ่นดินไทยกับแผ่นดินลาวเป็นแผ่นดินเดียวกัน ส่งผลให้ผู้คนวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต เป็นไปในรูปแบบเดียวกัน แต่เมื่อมีการแบ่งปันเขตแดนออกเป็น 2 ประเทศ ส่งผลให้ทั้งประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีความแตกต่างกันทั้งในด้านการเมืองการปกครอง การพัฒนาเศรษฐกิจ ตลอดจนวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ก็มีความแตกต่างกันมากขึ้นตามกาลเวลา ดังนั้นเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการแต่งงานข้ามชาติจะไม่เหมือนกับที่เกิดขึ้นในอดีต แต่จะมีความซับซ้อน หลากหลาย และมีผลกระทบเชื่อมโยงกันหลากหลายมิติ ทั้งมิติในระดับบุคคล ชุมชน จนถึงระดับประเทศ ทั้งนี้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแต่งงานข้ามชาติ (Jones, 2007 อ้างใน ภัสสร ลิมานนท์ 2556) อาจจะมาจากหลายปัจจัย เช่น เกิดจากปฏิสัมพันธ์ที่ซับซ้อนของโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทศนคติที่ถูกหล่อหลอมด้วยวิถีการดำเนินชีวิตแบบใหม่ที่มาพร้อมกับกระแสโลกาภิวัตน์ การย้ายถิ่นข้ามชาติที่เป็นไปอย่างเสรีมากขึ้น หญิงมีการศึกษาสูงขึ้น และมีการทำงานนอกบ้านในลักษณะที่เป็นวิชาชีพที่ทำให้มีรายได้สูง ส่งผลให้สถานภาพและบทบาทหลายด้านของสตรีเปลี่ยนไป การมีอิสรภาพจากครอบครัวและพ่อแม่ในการเลือกคู่และการมีทางเลือกเพิ่มขึ้น ทำให้คาดหวังต่อการแต่งงานและการสร้างครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป

การแต่งงานระหว่างคนไทยกับคนลาว โดยเฉพาะคนไทยอีสานกับคนลาวนั้นเกิดขึ้นมานานแล้ว เนื่องจากความสะดวกสบายในการเดินทาง ความคล้ายคลึงกันระหว่างภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา และชาติพันธุ์ ทั้งนี้การแต่งงานข้ามชาติเกิดขึ้นจากการไปมาหาสู่ หรือการเดินทางมาเยี่ยมญาติ มาหางานทำ การค้าขายระหว่างชุมชน ตลอดจนการร่วมงานบุญประเพณีในชุมชน (สุชาติดา ทวีสิทธิ์, 2552) การแต่งงานข้ามชาติระหว่างคนไทยอีสานกับคนจาก สปป.ลาว เริ่มมีจำนวนมากขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2517-2519 ซึ่งเป็นช่วงเกิดสงครามกลางเมืองลาว ส่งผลให้ชาวบ้านและทหารลาวย้ายถิ่นหนีสงครามมาอาศัยอยู่ฝั่งประเทศไทย ชายจากลาวได้แต่งงานกับหญิงไทยที่อยู่ในหมู่บ้านตามแนวชายแดนไทย ต่อมาใน พ.ศ. 2529 - 2539 เป็นช่วงเวลาที่ลาวเริ่มมีการเปิดประเทศ เนื่องจากประเทศไทยและสปป.ลาว มีนโยบายฟื้นฟูความสัมพันธ์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างกัน ผู้คนทั้งสองประเทศไปหาสู่กันสะดวกมากขึ้น ส่งผลให้หญิงลาวได้มาพบรักกับชายไทยและแต่งงานกับชายไทยที่อยู่บริเวณหมู่บ้านตามแนวชายแดนไทย-ลาว

ปัจจุบันการแต่งงานข้ามชาติระหว่างคนไทยกับคนลาวมีเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นการแต่งงานระหว่างหนุ่มสาว และผู้ที่ผ่านการแต่งงานมาแล้วจากคู่สามีภรรยาที่อยู่ในประเทศของตนทั้งที่ย่ำร้างและยังไม่หย่าร้าง ทั้งนี้จากงานศึกษาเรื่องครอบครัวข้ามชาติตรงพื้นที่ระหว่างชายแดนไทย-ลาว ของสุชาติดา ทวีสิทธิ์ ผลการสำรวจครอบครัวข้ามชาติ 516 ครอบครัว ใน 10 หมู่บ้าน ของ 4 อำเภอชายแดน จังหวัดอุบลราชธานี พบครอบครัวข้ามชาติในรูปแบบที่ชาวไทยอยู่กินกับหญิงลาวถึงร้อยละ 76 ของครัวเรือนที่สำรวจ และยังมีข้อมูลระบุเพิ่มเติมว่า สาวลาวหลายคนอยู่ในสถานะภรรยาบุญ คือ อยู่กินกับชายไทยที่ยังไม่หย่าร้างกับภรรยาที่เป็นคนไทย

บทความนี้จะกล่าวถึงแนวคิดที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ระเบียบวิธีวิจัย และนำเสนอผลการวิจัยที่ค้นพบ อันประกอบด้วยแบบแผนและปัจจัยที่ทำให้หญิงลาวตัดสินใจแต่งงานกับชายไทย รวมถึงข้อเสนอแนะต่อแนวทางในการบริหารจัดการปรากฏการณ์แต่งงานข้ามชาติ

แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดการแต่งงานข้ามชาติ (Cross – border marriage หรือ transnational marriage) และแนวคิด โครงสร้าง-ผู้กระทำการ (Structure - Agency) มีรายละเอียดโดยสรุปดังนี้

แนวคิดการแต่งงานข้ามชาติ (Cross – border marriage หรือ transnational marriage) การแต่งงานข้ามชาติมี 2 ลักษณะ คือ การแต่งงานข้ามชาติระหว่างประชากรที่อยู่คนละประเทศและวัฒนธรรมแตกต่างกัน และการแต่งงานข้ามชาติระหว่างประชากรที่อยู่คนละประเทศแต่มีวัฒนธรรมเหมือนกันหรือมีความคล้ายคลึงกัน งานวิจัยนี้จะศึกษาการแต่งงานข้ามชาติระหว่างหญิงลาวกับชายไทยในพื้นที่ชายแดน ซึ่งเป็นการแต่งงานระหว่างประชากรคนละประเทศที่มีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน

ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการแต่งงานข้ามชาติ ได้แก่ ปัจจัยเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ความทันสมัย การพัฒนาที่เหลื่อมล้ำของแต่ละประเทศ โครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรม ความแตกต่างทางชนชั้น ความคล้ายคลึงทางด้านวัฒนธรรมประเพณี ภาษา และชาติพันธุ์ ความเชื่ออคติทางเพศ การพัฒนาทางการศึกษา และมีการทำงานนอกบ้านในลักษณะที่เป็นวิชาชีพทำให้มีรายได้สูง ส่งผลให้สถานภาพและบทบาทหลายด้านของผู้หญิงเปลี่ยนไป การมีอิสรภาพจากครอบครัวและพ่อแม่ในการเลือกคู่ และการมีทางเลือกเพิ่มขึ้น ทำให้ความคาดหวังต่อการแต่งงานและการสร้างครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป (Jones, 2007 อ้างถึงใน ภัสสร ลิมานนท์, 2556) ความสัมพันธ์เชื่อมโยงเชิงพื้นที่ คือ ความเป็นพื้นที่ชายแดนที่ผู้มี

การติดต่อเข้าไป-มา ส่งผลให้เกิดความรักความผูกพัน การย้ายถิ่นข้ามแดน ตลอดจนการมีเครือข่ายทางสังคมที่นำไปสู่การแต่งงานข้ามชาติในที่สุด

แนวคิดโครงสร้าง - ผู้กระทำการ (Structure - Agency) มองว่าการวิเคราะห์ทางสังคมจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับทั้งการกระทำที่มีความหมายของผู้กระทำที่เป็นปัจเจกบุคคลและลักษณะเชิงโครงสร้างของบริบททางสังคมพร้อมๆ กัน โดยเชื่อว่าปัจเจกบุคคลและสังคมมีความเกี่ยวข้องกันอย่างแยกไม่ออก (เชญฐา พวงหัตถ์, 2548) ทั้งนี้ผู้วิจัยนำแนวคิดโครงสร้าง - ผู้กระทำการดังกล่าว มาเป็นแนวทางในการทำ ความเข้าใจหญิงลาวที่ตัดสินใจแต่งงานกับชายไทยในพื้นที่ชายแดนอำเภอ เขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งผู้วิจัยมองว่าการแต่งงานข้ามชาติของ หญิงลาวกับชายไทยในพื้นที่ชายแดนนั้น เป็นผลมาจากโครงสร้างทาง สังคม ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา มีอิทธิพลทำให้หญิงลาวตัดสินใจแต่งงานกับชายไทย ในขณะเดียวกันตัวหญิงลาวเองในฐานะผู้กระทำการ ก็ย่อมมี ความปรารถนาที่จะแต่งงานกับชายไทยภายใต้เหตุผลของตนเอง เช่น ความรัก ความปรารถนาส่วนตัว ความอยู่รอด และความมั่นคงของ ครอบครัว เป็นต้น ดังนั้นตัวหญิงลาวเองจึงเป็นทั้งผู้ถูกระทำจาก โครงสร้างทางสังคม และเป็นผู้กระทำการทางสังคมในขณะเดียวกัน ดังนั้น แนวคิดโครงสร้างผู้กระทำจึงเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิเคราะห์การ แต่งงานข้ามชาติของหญิงลาวกับชายไทยในครั้งนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยที่พบเป็นจำนวนมาก คือ การศึกษาเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติชาวลาวในประเด็นสถานการณ์ ปัญหา เครือข่ายทางสังคมของแรงงาน ตลอดจนเสนอแนะแนวทางแก้ไข ปัญหา และงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับหญิงลาวโดยเฉพาะ ซึ่งส่วนใหญ่เป็น การศึกษาในมุมมองของหญิงลาวกับการค้าบริการทางเพศ มีตือนามัยเจริญพันธุ์

การรับรู้เรื่องเพศของหญิงลาว เป็นต้น ทั้งนี้ยังไม่มียงานที่ศึกษาเรื่องการแต่งงานข้ามชาติระหว่างหญิงลาวกับชายไทยโดยตรง แต่อย่างไรก็ตามงานศึกษาดังกล่าวมีผลการศึกษาบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแต่งงานระหว่างหญิงลาวกับชายไทย คือ งานศึกษาของ เนตรดาว เถาถวิล (2549) สุชาดา ทวีสิทธิ์ (2552) และวัชร ศรีคำ (2555) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เนตรดาว เถาถวิล (2549) ศึกษาเกี่ยวกับหญิงบริการชาวลาวในบริบทของอุตสาหกรรมทางเพศในไทย ผลการศึกษพบว่าหญิงลาวมองว่าการได้เดินทางมาประเทศไทยคือการได้ผจญภัยที่น่าตื่นเต้นตื่นใจ เพราะนอกจากได้สัมผัสโลกทันสมัยแล้วยังได้มีโอกาสคบหาผู้ชายไทยอีกด้วย หญิงสาวลาววัยรุ่นหลายคนต่างต้องการออกไปเที่ยวสถานที่ต่างๆ ในเมืองไทยและอยากมีแฟนเป็นหนุ่มไทยมาก ทั้งนี้การแต่งงานกับหนุ่มไทยถูกมองว่าเป็นช่องทางที่จะช่วยให้หญิงลาวได้รับสัญชาติไทยและสามารถทำงานอยู่ในประเทศไทยได้อย่างมั่นคงปลอดภัย อีกทั้งหญิงสาวลาวมองว่าแม้การแต่งงานกับชายไทยจะจบลงด้วยการเลิกร้าง แต่ก็ไม่ใช่ปัญหา เพราะเมื่อถึงตอนนั้นหญิงลาวได้สัญชาติไทยแล้ว และสามารถแสวงหาทางเลือกอื่นๆ ในเมืองไทยต่อไปได้ เช่นเดียวกันกับผลการศึกษาของวัชร ศรีคำ (2555) ที่พบว่าแรงงานหญิงลาวที่เข้าทำงานในร้านคาราโอเกะใน อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ที่มีการสานต่อความสัมพันธ์และพัฒนาไปสู่การแต่งงานกับชายไทยเพื่อความมั่นคงทางการเงิน สถานภาพพลเมืองและความมั่นคงทางจิตใจ

นอกจากนี้การศึกษาของ สุชาดา ทวีสิทธิ์ (2552) ซึ่งศึกษาคนลาวที่อพยพครอบครัวมาอาศัยอยู่ที่ประเทศไทยในช่วงสงคราม และคนลาวทั้งชายและหญิงที่มาแต่งงานกับคนไทย พื้นที่วิจัย คือ หมู่บ้านริมแม่น้ำโขงฝั่งไทย 10 หมู่บ้าน ใน 4 อำเภอชายแดน จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษพบว่า ผู้ชายไทยที่แต่งงานกับผู้หญิงลาวมักมีฐานะในระดับล่างของหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะทำงานรับจ้างในพื้นที่ชายแดนฝั่งไทย แต่มีส่วนหนึ่งที่พบรักกัน

ในงานบุญประเพณีหมู่บ้านในฝั่งลาว การแต่งงานระหว่างคนไทยและคนลาวในหมู่บ้านมีเพียงร้อยละ 1.9 ที่จดทะเบียนสมรส หญิงลาวบางคนที่เป็นหม้ายสามีลาวเสียชีวิต หรือแยกทางกันเดินทางมาหางานทำในบริเวณชายแดนฝั่งไทยเพื่อส่งเงินเลี้ยงลูกที่ลาว บางคนมาขายบริการทางเพศ ส่วนบางคนเป็นแม่ค้าตรงตลาดชายแดน และมักอยู่กินกับผู้ชายไทยสูงอายุที่เป็นหม้าย แต่หลายคนเป็นภรรยาน้อยของผู้ชายไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความนี้เป็นผลการศึกษาส่วนหนึ่งจากวิทยานิพนธ์ เรื่องการย้ายถิ่นและการแต่งงานข้ามชาติของหญิงลาวกับชายไทย: กรณีศึกษาพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี (Cross – Border Migration And Marriage Between Laotian Female And Thai Male: A Case Study Of Khemarat District Ubonratchthani Province.) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การศึกษาประวัติชีวิต (Life history) ของผู้หญิงลาวที่แต่งงานกับชายไทยในพื้นที่ชายแดน ในช่วงระยะเวลา 10 ปี ย้อนหลัง หรือผู้หญิงลาวที่แต่งงานกับชายไทยในช่วงปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา และผู้หญิงลาวต้องแต่งงานกับชายไทยหรืออยู่กินกับชายไทยไม่น้อยกว่า 2 ปี ใช้วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมายโดยใช้เทคนิคบุคคลอ้างอิง (reference person) มีเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกกลุ่มเป้าหมายโดยยึดหลักความหลากหลายของรูปแบบการแต่งงาน หรือการใช้ชีวิตครอบครัวของหญิงลาวกับชายไทย

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้แนวคำถาม (Interview guides) เป็นเครื่องมือการสัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant interview) ประกอบไปด้วย 4 กลุ่ม คือ (1) เครือข่ายคนรู้จักชาวลาวของผู้หญิงลาวที่แต่งงานกับชายไทยในพื้นที่ชายแดนเขมราฐ เช่น คนในครอบครัว เพื่อน และคนรู้จักอื่นๆ (2) เครือข่ายคนรู้จักชาวไทยของผู้หญิงลาวที่แต่งงานกับชายไทยในพื้นที่

ชายแดนเขมรราชู เช่น ญาติพี่น้อง เพื่อน และคนรู้จักที่เป็นคนไทย ทั้งสองกลุ่มใช้วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมายโดยใช้เทคนิคบุคคลอ้างอิง (reference person) (3) ผู้นำชุมชนตามแนวชายแดน และ (4) กลุ่มเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานรัฐและองค์กรภาคประชาสังคมใน อ.เขมรราชู จ.อุบลราชธานี

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การเข้าร่วมกิจกรรมการพบปะกันระหว่างผู้หญิงลาวที่แต่งงานกับชายไทยและกลุ่มเครือข่ายของผู้หญิงลาว ซึ่งจะจัดขึ้นในช่วงเวลาเย็นของวัน หลังจากเสร็จจากภาระงานทั้งในบ้านและนอกบ้าน ในหนึ่งสัปดาห์จะมีกิจกรรมดังกล่าวอย่างน้อย 3 ครั้ง ผู้หญิงลาวเรียกกิจกรรมนี้ว่า “การปาดี้” นอกจากนี้ยังได้เข้าร่วมกิจกรรมงานบุญประเพณีในชุมชน คือ บุญเผาส

การตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลผู้หญิงลาวที่แต่งงานกับชายไทย ใช้วิธีการสัมภาษณ์จากสามี เพื่อน และคนในชุมชน เพื่อนำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้รับจากกลุ่มประชากรเป้าหมาย

การวิเคราะห์และตีความข้อมูล ประกอบด้วย การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและการจำแนกประเภทข้อมูล หรือการจัดหมวดหมู่ข้อมูล ซึ่งจะดำเนินการไปพร้อมกับการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อสร้างข้อสรุปที่กล่าวถึงลักษณะร่วมและลักษณะที่แตกต่างของข้อมูล และสุดท้ายคือการตีความข้อมูล หรือการให้ความหมายของข้อมูลและสร้างข้อสรุปของข้อมูล และอภิปรายผลเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาการแต่งงานข้ามชาติของหญิงลาวกับชายไทยในพื้นที่ชายแดน พบว่ามีแบบแผนและปัจจัยที่ทำให้หญิงลาวตัดสินใจแต่งงานกับชายไทย มีรายละเอียดผลการศึกษาดังนี้

แบบแผนการแต่งงานข้ามชาติของหญิงลาวกับชายไทยในพื้นที่ชายแดน มีทั้งหมด 4 แบบแผน ดังนี้

1) **ภรรยาเดียวที่จดทะเบียนสมรส** หมายถึง หญิงลาวที่แต่งงานกับชายไทยในพื้นที่ชายแดนเขมรรัฐ โดยมีการจดทะเบียนสมรสตามกฎหมาย จากการศึกษาพบว่าทั้ง 9 คน มีเพียง 1 คน ดำเนินการจดทะเบียนสมรสตามกฎหมาย คือ นก ซึ่งมีสามีทำธุรกิจเจ้าของอู่ซ่อมรถยนต์ ถือได้ว่ามีฐานะมีทรัพย์สินเพียงพอที่จะดำเนินการจดทะเบียนสมรสตามกฎหมายได้

2) **ภรรยาเดียวที่ไม่จดทะเบียนสมรส** หมายถึง หญิงลาวที่แต่งงานกับชายไทยในพื้นที่ชายแดนเขมรรัฐ และอยู่ในสถานะภรรยาเดียวของชายไทย (เดือน จุม ต้อย และน้อย) โดยชายไทยดังกล่าวเป็นชายโสด หรือหย่าร้างกับภรรยาคนแรกอย่างสมบูรณ์ทั้งในเชิงนิติบัญญัติและพฤตินัย

3) **ภรรยาน้อยที่สามีมีภรรยาหลวง** หมายถึง ชายไทยที่เป็นสามีของหญิงลาวมีภรรยาหลวงซึ่งมีการจดทะเบียนสมรสตามกฎหมาย และยังไม่ได้หย่าร้าง ดังนั้นหญิงลาวจึงอยู่ในสถานะภรรยาน้อยของชายไทย (พิมและแจน) ทั้งนี้การแต่งงานในลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นทั้งที่หญิงลาวรับรู้และไม่รับรู้สถานะที่แท้จริงของสามี คู่สามีภรรยาในลักษณะนี้สามารถแยกย่อยได้อีก 2 ลักษณะ คือ คู่สามีภรรยาในรูปแบบภรรยาน้อยแบบปกปิด และในลักษณะภรรยาน้อยแบบเปิดเผยต่อสังคม

4) **ภรรยาน้อยที่สามีเลิกกับภรรยาหลวงแล้ว** หมายถึง หญิงลาวอยู่ในสถานะภรรยาน้อยของชายไทย (แมวและพร) ซึ่งการแต่งงานหรืออยู่กินในลักษณะดังกล่าวนี้ ในช่วงคบหาดูใจกัน ช่วงแรกของการแต่งงาน

กันหรือตัดสินใจอยู่กันด้วยกัน สามียังไม่เลิกกับภรรยาหลวง แต่เมื่อแต่งงานอยู่กันฉันท์สามีภรรยามาได้ระยะหนึ่ง สามียได้เลิกกับภรรยาหลวง และมาอาศัยอยู่กับหญิงลาว แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้สามียจะเลิกกับภรรยาหลวงแต่ก็เป็นการเลิกโดยพฤตินัยเท่านั้น ยังไม่มีการหย่าร้างทะเบียนสมรส หรือในกรณีพรที่สามีนำเอกสารการหย่าร้างมาให้ดูก่อนที่จะตัดสินใจอยู่ด้วยกันอย่างเป็นทางการ แต่ด้วยพฤติกรรมของสามียส่งผลให้พรไม่แน่ใจว่าเอกสารการหย่าร้างดังกล่าวเป็นเอกสารจริง หรือเอกสารปลอมแปลง

ลักษณะชายไทยที่หญิงลาวตัดสินใจแต่งงานด้วยหากแบ่งตามช่วงอายุจะสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1. ชายโสด อายุระหว่าง 23 – 26 ปี และ 2. ชายที่เคยแต่งงานแล้วทั้งที่หย่าร้างและยังไม่หย่าร้างมีอายุตั้งแต่ 42 – 49 ปี ทั้งนี้หญิงลาวที่ตัดสินใจแต่งงานกับกลุ่มชายโสดมีอายุระหว่าง 16-18 ปี มีจำนวน 3 คน หญิงกลุ่มนี้จะมีระดับการศึกษาโดยภาพรวมต่ำกว่าและมีภาระรับผิดชอบกับครอบครัวดั้งเดิมที่ สปป.ลาวน้อยกว่าหญิงลาวที่แต่งงานกับชายที่ผ่านการแต่งงานมาแล้ว ส่วนกลุ่มหญิงลาวที่ตัดสินใจแต่งงานกับชายไทยที่เคยแต่งงานมาแล้ว หญิงลาวจะมีอายุตั้งแต่ 20 – 29 ปี มีจำนวน 6 คน โดยภาพรวมมีระดับการศึกษาสูงกว่ากลุ่มแรกคือ ระดับมัธยมศึกษา มีประสบการณ์ความรู้ในการประกอบอาชีพมากกว่ากลุ่มแรก รวมถึงมีภาระรับผิดชอบต่อครอบครัวที่มากกว่า ทั้งนี้หญิงลาวมองว่าชายไทยที่มีอายุ 40 ปี ขึ้นไป จะเป็นชายที่มีความมั่นคงทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม อันจะทำให้หญิงลาวมีความมั่นคงตามไปด้วย

แบบแผนการแต่งงานที่กล่าวมา การสมรสระหว่างหญิงลาวกับชายไทยเป็นการสมรสที่มีผลทางกฎหมาย (ภรรยาเดียวที่จดทะเบียนสมรส) อันนำไปสู่การรับรองความมั่นคงของสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจของหญิงลาวทั้งในปัจจุบันและอนาคต นอกจากนี้ยังพบว่า การแต่งงานระหว่างหญิงลาวกับชายไทยไม่ว่าจะอยู่ในสถานภรณาน้อย

หรือภรรยาเดียว คู่สมรสระหว่างหญิงลาวกับชายไทยจะอยู่กินฉันท์สามีภรรยา สร้างครอบครัวด้วยกัน สร้างที่อยู่อาศัยด้วยกัน ตลอดจนการมีบุตรร่วมกัน ซึ่งบุตรที่เกิดมานั้นจะได้รับการจดทะเบียนรับรองบุตรจากพ่อ และได้สัญชาติไทยตามพ่อไม่ว่าจะเป็นบุตรที่เกิดกับภรรยาน้อย หรือภรรยาเดียว ทั้งนี้ภรรยาน้อยมองว่าการมีบุตรและบุตรได้รับการจดทะเบียนรับรองบุตรจากพ่อ และได้สัญชาติไทยตามพ่อนั้น จะส่งผลต่อหญิงลาวซึ่งเป็นภรรยาน้อย(ภรรยาที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย) มีความมั่นคงทั้งในสถานะทางสังคมและสถานะทางเศรษฐกิจตามไปด้วย เนื่องจากลูกมีสิทธิได้รับมรดกจากพ่อตามกฎหมาย นอกจากนี้แบบแผนการแต่งงานข้ามชาติ คือ “ภรรยาน้อยที่สามีเลิกกับภรรยาหลวงแล้ว” แสดงให้เห็นว่าถึงแม้หญิงลาวจะอยู่ในสถานะภรรยาน้อย แต่หญิงลาวก็มีความมุ่งหวังถึงความมั่นคงในชีวิตครอบครัวกับชายไทยทั้งทางด้านสถานะทางสังคมและสถานะทางกฎหมาย

ปัจจัยที่ทำให้หญิงลาวตัดสินใจแต่งงานกับชายไทย
ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญและปัจจัยสนับสนุนดังนี้

1. ปัจจัยสำคัญที่ทำให้หญิงลาวตัดสินใจแต่งงานกับชายไทย
ประกอบด้วย 4 ปัจจัยดังนี้

1.1 เพื่อให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น กรณีที่ตัดสินใจอยู่กินฉันท์สามีภรรยาภายหลังจากการพบหน้า 2 สัปดาห์แรก เนื่องจากนึกเล็งเห็นว่าชายไทย (สามี) มีอายุมีฐานทางเศรษฐกิจที่ดี คือเป็นเจ้าของอู่ซ่อมรถยนต์ในตัวอำเภอเขมราฐ ดังนั้นจึงมองว่ามีช่องทางทำมาหากิน สร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวต่อไปในอนาคตได้

กรณีแฉก เลือกลงแต่งงานกับชายไทยที่มีอาชีพมีรายได้จำนวนมาก และไม่สนใจว่าผู้ชายจะมีครอบครัวหรือไม่ก็ตาม นั่นคือหญิงลาวไม่สนใจว่าถึงแม้จะอยู่สถานะภรรยาน้อยของชายไทยก็ตาม ขอเพียงชายไทยมีเงินให้หญิงลาวใช้จ่ายอย่างเพียงพอ ทั้งใช้ส่วนตัวและส่งกลับไปให้พ่อแม่ และ

น้องๆ ที่ สปป.ลาว แจนถูกสามีคนแรกที่ สปป.ลาว นอกใจ คือสามีมีผู้ส่งผลให้แจนเลิกกับสามีและเข้ามาทำงานที่ประเทศไทย ซึ่งในระหว่างที่ทำงานแจนตัดสินใจเป็นภรรยาของชายไทย โดยเลือกชายไทยที่มีฐานะดี มีรายได้มั่นคง สามารถเลี้ยงดูแจนได้โดยที่แจนไม่ได้ทำงานเลยก็สามารถใช้ชีวิตอยู่ที่ประเทศไทยได้ และยังสามารถส่งเงินกลับไปให้ครอบครัวที่ สปป.ลาว เดือนละไม่ต่ำกว่า 30,000 บาท ทั้งนี้แจนกล่าวว่าเงินที่ชายไทยนำมาให้แจนคือเงินที่เหลือจากการใช้จ่ายของครอบครัวของชายไทยแล้ว ในด้านความสัมพันธ์แจนไม่คาดหวังเรื่องความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน หรือคาดหวังจะก้าวขึ้นขึ้นไปเป็นภรรยาหลวงของชายไทยเนื่องจากแจนเข้าใจและยอมรับในสถานะภาพการเป็นภรรยาอยู่ตั้งแต่ตอนตัดสินใจอยู่กินด้วยกัน

“เรามีเงินเหลือใช้แล้วจึงนำเงินมาให้เรา ซึ่งการมีสามีทำให้เรามีเงินใช้ มีเงินส่งให้ครอบครัวที่ลาว สาเหตุที่ทำอย่างนี้ก็เพราะครอบครัวลำบาก ต้องหาเงินส่งน้องเรียน หาเงินเลี้ยงลูก ให้ลูกได้เรียนถึงเราจะลำบาก แต่ลูกก็ได้เรียน” (แจน, สัมภาษณ์, 29 พฤศจิกายน 2559)

1.2 เพื่อให้ได้ประกอบธุรกิจต้องห้ามสำหรับคนต่างด้าว หญิงลาวบางคนตัดสินใจแต่งงานกับชายไทยเพราะต้องการประกอบธุรกิจในประเทศไทย ซึ่งหญิงลาวในฐานะคนต่างด้าวเข้าเมืองโดยใช้หนังสือเดินทางสำหรับนักท่องเที่ยวนั้นไม่มีสิทธิในการประกอบธุรกิจใดๆ หญิงลาวที่ตัดสินใจแต่งงานกับชายไทยด้วยเหตุผลดังกล่าวคือ พรเนื่องจากพรเปิดร้านเสริมสวยในอำเภอเขมราฐ ซึ่งร้านเสริมสวยที่พรทำเป็นธุรกิจที่สร้างรายได้ให้กับพรอย่างมหาศาล คือ วันละ 2,000 - 3,000 บาท เนื่องจากในอำเภอเขมราฐ มีสาวลาวที่ทำงานร้านคาราโอเกะ (มีการขายบริการทางเพศแอบแฝง) จำนวนมาก สาวลาวเหล่านี้ต้องอาศัยความ

สวยงามในการทำงาน ธุรกิจร้านเสริมสวยของพรนอกจากเป็นอาชีพที่สร้างรายได้จำนวนมากแล้ว ยังเป็นอาชีพที่ทำให้พรหลุดออกมาจากการบริการทางเพศ หรือขายร่างกายของตนเอง

ตลอดเวลาที่พรทำงานขายบริการทางเพศ พรทำด้วยความจำเป็นเพื่ออยากได้เงินจำนวนมากส่งกลับไปเลี้ยงดูครอบครัว ในขณะที่คนในครอบครัวไม่เคยรับรู้เลยว่าเงินที่พรส่งกลับไปให้นั้นเป็นเงินที่ได้จากการขายร่างกายของพี่สาวหรือของลูกสาวของตนเอง พรเลือกที่จะปิดบังความจริงสำหรับคนในครอบครัวมาตลอดจนถึงปัจจุบันและพรเองไม่ต้องการให้ผู้หญิงในหมู่บ้านมาทำงานเหมือนที่พรทำ ความลับและการกระทำความผิดก่อกวนต่อภรรยาพรเสมอ พรจึงพยายามยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตนเองด้วยการเปิดร้านเสริมสวยหารายได้ เพื่อให้หลุดพ้นจากการตัวเอง (ขายบริการทางเพศ)

จะเห็นได้ว่าร้านเสริมสวยมีทั้งคุณค่าและมูลค่ากับพรเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงชวนขวายหาวิธีการที่จะสามารถเปิดร้านเสริมสวยต่อไปได้ยาวนานที่สุด ด้วยการตัดสินใจแต่งงานกับชายไทยเพื่อให้ชายไทยจดทะเบียนร้านเสริมสวยเป็นธุรกิจที่ถูกต้องตามกฎหมาย

“การที่ตัดสินใจอยู่กับเขาส่วนหนึ่งอยากเป็นครอบครัวอย่างมีความมั่นคง และมองว่าผู้ชายอายุมากกว่า มีความมั่นคงทั้งในด้านหน้าที่การงาน และมั่นคงทางจิตใจ พรสามารถที่จะฝากชีวิตไว้ได้ (ฝากผีฝากไข้) อีกอย่างการที่เราเป็นคนลาว และเข้าเมืองโดยใช้พาสปอร์ตท่องเที่ยว นั้น เราไม่สามารถทำธุรกิจการค้าอะไรได้ การที่เราเปิดร้านเสริมสวยนั้นเราจำเป็นต้องมีคนมาเป็นคนจดทะเบียนเสียภาษี หลังจากตัดสินใจอยู่กับร้านนี้ก็ขึ้นชื่อของสามี (คนลาวถ้ามาหาภรรยาแบบนี้จะอยู่ไม่ได้นาน เพราะพาสปอร์ตเป็นพาสปอร์ตท่องเที่ยวไม่มีสิทธิทำงาน ทำธุรกิจ พอมีครอบครัว สามีเป็นคนเสียภาษี ร้านเสริมสวยเป็นชื่อของสามี” (พร, สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2560)

1.3 เพื่อให้มีชีวิตที่ดีตามแบบอย่างหญิงลาวแต่งงานกับชายไทย

ปฏิเสธไม่ได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลให้หญิงลาวแต่งงานกับชายไทยส่วนหนึ่งมาจากการที่หญิงลาวแต่งงานกับชายไทยเป็นจำนวนมาก ซึ่งถ้าหญิงลาวคนไหนแต่งงานกับชายไทยและมีชีวิตครอบครัวที่ดีก็จะได้การยอมรับจากสังคม เช่น คำกล่าวของแมว (สัมภาษณ์, 28 พฤศจิกายน 2559) ที่บอกว่า “การมีผัวคนไทย มีคนนับหน้าถือตาหลาย คนในชุมชนถ้าเห็นต่างชาติมาเยี่ยมบ้านก็จะมาต้อนรับกันเป็นจำนวนมาก” ดังนั้นจึงเป็นแบบอย่างให้กับหญิงลาวด้วยกันเอง อยากแต่งงานมีครอบครัวกับชายไทย เช่น กรณีศึกษา 3 คน คือ แมว เดือน และจุม ต่างมีญาติที่แต่งงานกับคนไทย ดังนั้นจึงมีความคาดหวังอยากได้สามีเป็นคนไทยตั้งแต่ย้ายถิ่นเข้ามาในประเทศไทย หรือเรียกได้ว่าเป็นเป้าหมายของการย้ายถิ่นเข้ามาประเทศไทยของหญิงลาวเลย เช่น แมวมีพี่สาวมีสามีเป็นผู้อำนวยการโรงเรียน มีชีวิตครอบครัวที่ดี มีอาชีพ มีรายได้ที่มั่นคง อยู่ด้วยแล้วอบอุ่นปลอดภัย ดังนั้นแมวจึงต้องการอยากมีสามีเป็นคนไทยเหมือนกับพี่สาว จึงตัดสินใจย้ายถิ่นเข้ามาหาสามีชายไทยโดยเฉพาะ ซึ่งเมื่อเข้ามาแล้วก็เจอชายไทยซึ่งมีคุณลักษณะตามความต้องการ คือ มีอายุ มีอาชีพรับราชการ มีรายได้มั่นคง ดังนั้นหญิงลาวจึงสร้างความสัมพันธ์กันภายในระยะเวลาเพียง 1 เดือน ก่อนตัดสินใจใช้ชีวิตคู่ฉันสามีภรรยาด้วยกัน หรือเดือนก็เช่นเดียวกันเข้ามาทำงาน และเมื่อเจอชายไทยก็สร้างความสัมพันธ์ ตัดสินใจแต่งงานภายใน 2 เดือน ที่คบหาดูใจกัน

1.4 ปัจจัยด้านความรักและความเป็นครอบครัว รักแรกพบและความต้องการมีครอบครัว เป็นเหตุผลหนึ่งให้หญิงลาวตัดสินใจแต่งงานกับ

ชายไทย (พิม, นิด) เช่น พิมตัดสินใจอยู่กับชายไทยเพราะพิมรักกับชายไทย พิมไม่เคยมีความรักมาก่อนเลย ดังนั้นเมื่อเจอผู้ชายมาดูแลเอาใจ ใส่ก็มีความรักให้เขา ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นรักแรกพบ ทั้งๆ ที่พิมมีเป้าหมายในชีวิตคือ การเรียนต่อในระดับสูงขึ้นเพื่อให้ได้ทำงานที่ดี “ตอนนั้นพิมยังเด็ก

มาก แต่งตัวก็ไม่ได้แต่งเป็นผู้หญิงอย่างนี้ แต่งตัวคล้ายๆ ทอม ไม่เคยมีความรักมาก่อน มาเห็นสามีก็รู้สึกรัก พอคบกันได้ 3 เดือน ก็ตัดสินใจอยู่กับด้วยกันฉันสามีภรรยาโดยการสนับสนุนของนิกที่เป็นพี่สาว” (พิม, สัมภาษณ์, 5 ธันวาคม 2559) พิมจึงตัดสินใจอยู่กับด้วยกันฉันสามีภรรยาหรือในกรณีของนิกเกิดจากความรักความเข้าใจซึ่งกันและกัน เนื่องจากระหว่างนิกกับสามีนั้นก่อนจะแต่งงานกันมีการสร้างความสัมพันธ์จนเกิดความรักระหว่างกันขึ้นมา อีกทั้งนิกเองไม่ได้ตั้งเป้าหมายว่าต้องมีสามีเป็นคนไทย และต้องใช้ชีวิตอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่แรก

“สาเหตุที่ตัดสินใจแต่งงานเพราะต้องการมีครอบครัว ไม่อยากเลือนลอย อีกทั้งมีความมั่นใจกับผู้ที่ชายที่จะมาเป็นสามีเรา เนื่องจากในช่วงที่คบหาอยู่กันนั้นก็ดูแลเป็นอย่างดี และมีตำแหน่งหน้าที่การงานที่ดี มีความมั่นคง อีกอย่างนิกเองเป็นชีวิตคนคนหนึ่ง ที่ออกมาจากอ้อมกอดของพ่อแม่ ดังนั้นจึงอยากจะมีครอบครัว มีความอบอุ่น ทั้งนี้การมาทำงานในประเทศไทย และมีสามีไทยนั้น นิกไม่ได้คาดหวังว่าต้องมีสามีเป็นคนไทย และไม่ได้คาดหวังว่าต้องได้ใช้ชีวิตอยู่ประเทศไทย เพียงแต่นิกมองว่าที่ประเทศไทยมีช่องทางหารายได้จึงอยากเข้ามาหารายได้เพื่อช่วยเหลือพ่อแม่ แต่บังเอิญในระหว่างทำงานก็ได้มาพบรักกัน ซึ่งเป็นรักที่มั่นคง สามีมีงาน ขยันขันแข็ง มีการดูแลเสมอต้นเสมอปลาย อีกอย่างคนเราไม่มีใครที่จะดีร้อยเปอร์เซ็นต์หรือเสียร้อยเปอร์เซ็นต์ มีทั้งส่วนดีและส่วนเสียอยู่ด้วยกัน” (นิต, สัมภาษณ์, 17 มกราคม 2560)

2. ปัจจัยสนับสนุนที่ทำให้หญิงลาวตัดสินใจแต่งงานกับชายไทย ประกอบด้วย 4 ปัจจัย ดังนี้

2.1 ทางเลือกในการประกอบอาชีพในประเทศไทยมีอย่างจำกัด และรายได้ที่ได้รับจากการประกอบอาชีพไม่เพียงพอต่อความต้องการ จะเห็นได้ว่าหญิงลาวที่ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในประเทศไทยเข้ามาด้วยความหวังว่าจะได้ทำงานมีรายได้ที่ดี มีเงินส่งกลับไปให้พ่อแม่ได้สร้างบ้าน ซื้อมอเตอร์ไซด์ใช้จ่ายในครอบครัวเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดีขึ้น แต่เมื่อเข้ามาถึงประเทศไทยงานที่ได้ทำกับรายได้ที่ได้รับกลับไม่ได้เป็นไปตามที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้ เช่น นิดทำงานบ้านจุ่มรับจ้างขายผัก ทั้งสองคนได้รายได้สูงสุดเพียงเดือนละ 1,500 บาท หรือเดือนทำงานโรงงานเย็บผ้าที่กรุงเทพฯ ได้รายได้เดือนละ 4,000 บาท ในขณะที่ต้องทำงานหนักโดยเริ่มงานตั้งแต่ 8.00 น. จนถึง 21.00 น. รวม 12-13 ชั่วโมงต่อวัน เงินที่ได้รับก็ไม่เพียงพอแม้กระทั่งการใช้จ่ายของตนเอง ไม่มีเงินส่งกลับไปให้พ่อแม่ที่บ้าน ทั้งนี้หากหญิงลาวจะไปทำงานที่รายได้มากขึ้นก็มีอยู่เพียงไม่กี่งานที่หญิงลาวสามารถเลือกทำได้ เช่น ทำงานร้านอาหารโอเค หรือขายบริการทางเพศ ดังนั้นการตัดสินใจแต่งงานกับชายไทยจึงเป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้หญิงลาวมีรายได้มากขึ้น หรือเพื่อเพิ่มช่องทางในการประกอบอาชีพและหารายได้

2.2 การถูกตีตราจากสังคมของผู้หญิงที่ผ่านการมีครอบครัวมาแล้วเป็นผู้หญิงไม่ดี แฉนผู้ซึ่งตัดสินใจเป็นภรรยาผู้ชายไทยตลอดระยะเวลาที่อาศัยอยู่ประเทศไทย และมีความสัมพันธ์ในรูปแบบไม่ผูกมัดบนพื้นฐานการรับรู้สถานะของตนเองอย่างชัดเจน หากพิจารณาบนพื้นฐานของความเป็นผู้หญิงคนหนึ่ง หรือมนุษย์คนหนึ่งคงไม่ใช่เรื่องง่ายที่ผู้หญิงจะตัดสินใจเป็นภรรยาผู้ชาย ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมไทยหรือลาวต่างตีตราว่าผู้หญิงที่เป็นภรรยาผู้ชายเป็นคนเลว ผิดศีลธรรม ดังนั้นการตัดสินใจแต่งงานด้วยปัจจัยทางการเงินอย่างเดียวคงไม่เพียงพอ

หากแต่มีแรงผลักดันที่ส่งผลให้เกิดการตัดสินใจที่มีอิทธิพลไม่น้อยไปกว่าตัวเงิน หรือปัจจัยทางเศรษฐกิจคือ ความผิดหวังในเรื่องของความรักและครอบครัวที่คอยตอกย้ำและตีตราจากสังคม ตลอดจนถูกตีตราจากตนเอง เสมอว่าตนเองเป็นผู้หญิงที่ผ่านการมีครอบครัวมาแล้ว เป็นผู้หญิงไม่ดี ดังนั้นการตัดสินใจภรณาน้อยจึงเป็นไปได้ว่าเป็นผลมาจากการตีตราดังกล่าว เป็นเครื่องตอกย้ำความไม่ดี ในขณะเดียวกันก็มีปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นแรงดึงดูดเสริมการตัดสินใจดังกล่าว

2.3 ปัจจัยความปลอดภัยในการอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทย

กรณีศึกษาหญิงลาวที่ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานที่ประเทศไทยมีบางคนเข้ามาและอาศัยอยู่ในประเทศไทยอย่างผิดกฎหมาย ซึ่งส่งผลให้มีข้อจำกัดต่อการเดินทางและการประกอบอาชีพ ทั้งนี้หญิงลาวกรณีศึกษามีประสบการณ์ถูกตำรวจจับและเรียกเก็บเงินเพื่อให้หญิงลาวเหล่านี้สามารถที่จะอาศัยและทำงานอยู่ในประเทศไทยได้โดยไม่ถูกส่งกลับ นอกจากนี้ยังมีประสบการณ์ผู้ที่ทำงานมาก่อนซึ่งเป็นญาติแท้ๆ ไม่ง่ายค่าตอบแทนตามที่ตกลงไว้ ดังนั้นการที่หญิงลาวตัดสินใจแต่งงานกับชายไทยนั้นเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้หญิงลาวสามารถอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทยได้อย่างปลอดภัยภายใต้การดูแลและคุ้มครองของชายไทย ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าหญิงลาวกรณีศึกษา 3 คน เลือกที่จะแต่งงานกับตำรวจตระเวนชายแดน 2 คน และทหาร 1 คน ซึ่งเป็นรัฐของชาติมีหน้าที่รักษาความสงบและปลอดภัยภายในราชอาณาจักรไทยโดยตรง ด้วยความเป็นคนไทยและด้วยบทบาทหน้าที่ดังกล่าวจะทำให้สามารถดูแลและปกป้องคุ้มครองหญิงลาวได้

2.4 เครือข่ายการแต่งงานข้ามชาติ เครือข่ายที่สำคัญของ

สาวลาว คือเพื่อน ญาติพี่น้อง กลุ่มคนเหล่านี้ล้วนเป็นคนจาก สปป.ลาว บางคนมีภูมิลำเนาอยู่หมู่บ้านเดียวกัน หรือบางคนอาศัยอยู่หมู่บ้านใกล้เคียง หรือบางคนก็มาทำความรู้จักกันในขณะที่อยู่ประเทศไทย (ไม่เคย

รู้จักกันมาก่อน ไม่ได้อยู่หมู่บ้านเดียวหรือหมู่บ้านใกล้เคียงกันแต่อย่างใด เพียงแต่มีสำนึกความเป็นคนรัฐชาติลาวด้วยกันในต่างแดน ดังนั้นจึงมีความรู้สึกความผูกพันให้ซึ่งกันและกันเหมือนญาติพี่น้อง) ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญอันเป็นส่วนหนึ่งทำให้หญิงลาวตัดสินใจแต่งงานกับชายไทย ด้วยบทบาท 4 ประการ คือ (1) เป็นบุคคลตัวอย่างความสำเร็จของการมีสามีเป็นคนไทย (2) สนับสนุนให้เกิดการพบปะและสร้างความสัมพันธ์กับชายไทย (3) ดำรงความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ เครือข่ายสาวลาวแต่งงานข้ามชาติจะดำรงความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ซึ่งกันและกัน เช่น การให้ที่พักอาศัย แก่ครอบครัวที่ยังไม่มีบ้าน และการช่วยเหลือเรื่องการทำอาชีพ เป็นต้น (4) เพื่อนคู่คิด ให้คำปรึกษา รับฟังความทุกข์ซึ่งกันและกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

บทสรุปและอภิปรายผล

การแต่งงานข้ามชาติระหว่างหญิงลาวกับชายไทยในพื้นที่ชายแดนเขมรรัฐ โดยสรุปเกิดขึ้นเนื่องจากหญิงลาวต้องการแสวงหาคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้วยสภาพทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมลาวมีการเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้หญิงลาวพยายามดิ้นรนทั้งการก้าวออกมาทำงานนอกบ้าน และการพยายามหาสามีที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีกว่า เพื่อที่จะหาเงินมาเลี้ยงดูคนในครอบครัวให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี อันจะทำให้หญิงลาวได้รับการยอมรับตามวัฒนธรรมของสังคมลาวที่วางบทบาทให้ผู้หญิงต้องเป็นผู้ที่ดูแลบ้าน ดูแลคนในครอบครัว แต่อย่างไรก็ตามการย้ายถิ่นออกมาทำงานนอกบ้านหรือทำงานที่ประเทศไทยของหญิงลาวนั้น ลักษณะงานที่หญิงลาวได้ทำไม่ใช่ลักษณะงานที่เป็นวิชาชีพที่ทำให้มีรายได้สูงขึ้นตามที่ Jones (2007 อ้างถึงใน ภัสสรลิมานนท์, 2556) กล่าวไว้ หากแต่งงานที่หญิงลาวทำนั้นไม่ได้แตกต่างจากงานที่ทำอยู่ที่ สปป.ลาว คือทำงานบ้าน งานให้บริการดูแล คนอื่น ซึ่งเป็น

งานที่มุ่งหวังให้ผู้หญิงทำ ทั้งนี้งานในลักษณะดังกล่าวเป็นงานที่มีผลตอบแทนต่ำ ดังนั้นการก้าวออกมาทำงานนอกบ้านจึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการของหญิงลาวและคนในครอบครัวได้ จึงนำไปสู่การหาสามีชาวไทยเพื่อที่จะสามารถตอบสนองความต้องการดังกล่าวได้ ดังนั้นหากพิจารณาจากเป้าหมายการแต่งงานข้ามชาติระหว่างหญิงลาวกับชายไทยจึงเป็นไปเพื่อเงินตรามากกว่าความรัก

จะเห็นได้ว่าชายไทยที่หญิงลาวเลือกที่จะแต่งงานด้วยในงานศึกษานี้พบว่า กรณีศึกษา 6 คน จาก 9 คนเลือกที่จะแต่งงานกับชายไทยวัยกลางคน มีอายุ 40 ปีขึ้นไป มีอาชีพและรายได้ที่มั่นคง คือ ข้าราชการไทยและนักธุรกิจ แม้บางคนจะอยู่ในฐานะภรรยาที่น้อยก็ตาม ซึ่งแตกต่างกับผลการศึกษาของสุชาติ ทวีสิทธิ์ (2552) ที่พบว่าผู้ชายไทยที่แต่งงานกับผู้หญิงลาวมักมีฐานะในระดับล่างของหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะทำงานรับจ้างในพื้นที่ชายแดนฝั่งไทย ทั้งนี้ความแตกต่างดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการแต่งงานข้ามชาติระหว่างหญิงลาวกับชายไทยในปัจจุบันกับอดีต ที่ในอดีตการแต่งงานเกิดขึ้นจากความรัก ความผูกพันของผู้คนมีความใกล้ชิดกัน แต่ในปัจจุบันการแต่งงานเกิดขึ้นเนื่องจากความคาดหวังทางด้านรายได้และความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ ในขณะที่หญิงลาวก็ไม่ใช่ผู้ที่ไม่มีความรู้หรือมาจากครอบครัวยากจนมากในลาว หากแต่เป็นกลุ่มคนที่ได้รับการศึกษาและมีโอกาสไม่น้อยไปกว่าคนอื่นๆ ในชุมชน

การศึกษาดังกล่าวมีความสอดคล้องการศึกษาของ วชิร ศรีคำ (2555) ที่พบว่า กลุ่มแรงงานหญิงที่เข้าทำงานในร้านคาราโอเกะในเขต อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี ที่มีการสานต่อความสัมพันธ์และพัฒนาไปสู่การแต่งงานกับชายไทยเพื่อความมั่นคงทางการเงิน สถานภาพพลเมืองและความมั่นคงทางจิตใจ เช่นเดียวกันกับผลการศึกษาของ เนตรดาว เถาถวิล (2549) ที่พบว่าการแต่งงานระหว่างหญิงลาวกับหนุ่มไทยถูกมอง

ว่าเป็นช่องทางที่จะช่วยให้หญิงลาวได้รับสัญชาติไทยและสามารถทำงานอยู่ในประเทศไทยได้อย่างมั่นคงปลอดภัย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของหญิงไทยของนักวิชาการหลายท่าน เช่น งานศึกษาของรัตนา บุญมัยยะ (2548) และ บัวพันธ์ พรหมพักพิง (2548) ทั้งนี้งานศึกษาของรัตนา และบัวพันธ์ที่ค้นพบว่าการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของหญิงไทยนั้นส่วนหนึ่งเกิดจากการถูกล่อลวง และเกิดการกระบวนกรนายหน้านั้นไม่พบในผลการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งผู้วิจัยมองว่าด้วยบริบทความเป็นพื้นที่ชายแดน และผู้คนมีความสัมพันธ์ในรูปแบบครอบครัวและเครือญาติ และทั้งความคล้ายคลึงทางด้านสังคมวัฒนธรรมและภาษา ส่งผลให้หญิงลาวลดความเสี่ยงในการถูกล่อลวงหรือต้องพึ่งพากระบวนกรของนายหน้าเพื่อนำไปสู่การแต่งงานข้ามชาติ

ผลการศึกษาปัจจัยที่ทำให้หญิงลาวตัดสินใจแต่งงานจะเห็นได้ว่ามีปัจจัยเชิงโครงสร้าง (Structure) เช่น เศรษฐกิจและอัตราค่าจ้างแรงงานที่ไม่ตอบสนองความต้องการ ความทันสมัย ความคล้ายคลึงทางสังคมวัฒนธรรม ค่านิยมการมาทำงานที่ประเทศไทย ค่านิยมการมีสามีชายไทย และการถูกตีตราจากสังคม เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามหญิงลาวได้ทำการพิจารณาตัดสินใจแต่งงานข้ามชาติบนพื้นฐานความต้องการแสวงหาคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งของตนเองและครอบครัวด้วยเช่นกัน ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่าหญิงลาวเป็นผู้กระทำการ (Agency) ในการตัดสินใจย้ายถิ่นและแต่งงานข้ามชาติโดยตนเอง ภายใต้ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีอิทธิพลต่อการพิจารณาตัดสินใจ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อแนวทางในการบริหารจัดการปรากฏการณ์แต่งงานข้ามชาติ เพื่อลดผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมของการแต่งงานข้ามชาติหญิงลาวกับชายไทยออกเป็น 2 ระดับ คือ แนวทางระดับบุคคลและครอบครัว และระดับหน่วยงาน ดังนี้

แนวทางระดับบุคคล และครอบครัว

(1) ภรรยาชาวลาเวต้องดำเนินการเข้าเมืองและอาศัยอยู่ในประเทศไทยอย่างถูกต้องตามกฎหมายว่าด้วยการเข้าเมือง เนื่องจากจะทำให้สะดวกต่อการดำเนินการแต่งงานกับชายไทยได้ถูกต้องตามกฎหมาย

(2) หญิงลาวกับชายไทยเมื่อตัดสินใจแต่งงานอยู่กินด้วยกัน ควรดำเนินการจดทะเบียนสมรสให้ถูกต้องตามกฎหมาย อันจะนำมาซึ่งสิทธิได้รับการอาศัยอยู่ในประเทศไทยโดยการอุปการะของสามีไทย ตลอดจนสิทธิการเป็นภรรยาไทยในด้านอื่นๆ เช่น การได้รับสิทธิการรักษาพยาบาลในกรณีเป็นภรรยาข้าราชการไทย สิทธิในสินสมรส เป็นต้น

(3) หญิงลาวควรศึกษากฎหมายการแต่งงานกับคนต่างด้าวทั้งกฎหมายไทย กฎหมายลาว และสิทธิอันพึงจะมีในการเป็นภรรยาของชายไทยที่ถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้เกิดการตระหนัก และนำไปสู่การปฏิบัติตามกฎหมาย เพื่อสิทธิและประโยชน์ของการเป็นภรรยาชายไทย

(4) ภรรยาชาวลาเวควรมีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายเพื่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันในการดำรงชีวิตในฐานะภรรยาของชายไทย ไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอาชีพ สร้างรายได้ การช่วยเหลือให้ความรู้ที่จำเป็นต่อการเป็นภรรยาชาวลาเว เช่น ความรู้เรื่องกฎหมายการแต่งงานทั้งของไทยและของลาว ความรู้เรื่องสิทธิการเป็นภรรยาชายไทย เพื่อให้เกิดความตระหนักและนำไปสู่การปฏิบัติอย่างถูกต้อง อันจะนำมาซึ่งสิทธิประโยชน์ในอันพึงได้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองและครอบครัวได้ดีขึ้น นอกจากนี้การรวมกลุ่มยังทำให้ภรรยาชาวลาเวไม่รู้สึกโดดเดี่ยว เกิดความอบอุ่นทางใจ เนื่องจากมีเพื่อน มีที่พึ่ง และมีที่ปรึกษา หรือเรียกว่าเพื่อร่วมทุกข์ร่วมสุข

แนวทางในระดับหน่วยงาน รัฐบาลลาว หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการให้ความรู้แก่สาวลาวอย่างถูกต้องเกี่ยวกับสถานการณ์

การแต่งงานกับชายไทย เพื่อนำไปสู่การปรับทัศนคติสาวลาวที่มีต่อชายไทยให้ถูกต้อง อันจะนำไปสู่การป้องกันการตกเป็นภรรยาซื้อขายของชายไทย

ข้อเสนอแนะต่อการศึกษาวิจัย

(1) ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาองค์กรระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวภายใต้กลไกประชาคมอาเซียน ในการดูแลเรื่องจดทะเบียนสมรสข้ามชาติ รวมถึงการดูแลเรื่องสิทธิและสวัสดิการของกลุ่มสมรสข้ามชาติโดยเฉพาะ เพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการดำเนินการและลดต้นทุนค่าใช้จ่ายและเวลาในการดำเนินการลงตลอดจนเพื่อให้ประชาชนทั้ง 2 ประเทศได้รับประโยชน์สูงสุดร่วมกัน

(2) ควรศึกษาผลกระทบในระดับรัฐชาติลาวที่เกิดจากสถานการณ์การแต่งงานข้ามชาติระหว่างหญิงลาวกับชายไทย เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างเท่าทันสถานการณ์อันเป็นผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรภายใต้รัฐชาติและพัฒนาประเทศด้วย

รายการอ้างอิง

- เชษฐา พวงหัตถ์. (2548). **โครงสร้าง-ผู้กระทำการ = Structure - agency.**
กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- เนตรดาว เถาถวิล. (2549). **เหยื่อหรือผู้กระทำการ: หญิงบริการชาวลาวใน
บริบทของอุตสาหกรรมทางเพศในไทย ใน วัฒนธรรมไร้อคติ
ชีวิตไร้ความรุนแรง.** ดาริน อินทร์เหมือน, พัชร อังกูรทัศนียรัตน์,
วิรพา อังกูรทัศนียรัตน์ และวราภรณ์ เรืองศรี, บรรณาธิการ.
กรุงเทพฯ: ศูนย์มนุษยวิทยาสรินธร (องค์การมหาชน).
- บัวพันธ์ พรหมพักพิง และคณะ. (2548). **การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของ
ผู้หญิงในชนบทอีสาน.** ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ภัสสร ลิมานนท์. (2556). **ประชากรและสังคม ในประชากรและสังคมใน
อาเซียน : ความท้าทายและโอกาส.** สุชาดา ทวีสิทธิ์, มาลี สันสุวรรณ
และศุทธิดา ขวณวัน, บรรณาธิการ. นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากร
และสังคม สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.
- รัตนา บุญมัยยะ. (2548). "ภรรยาฝรั่ง : ผู้หญิงอีสานกับการแต่งงานข้าม
วัฒนธรรม กรณีศึกษาหมู่บ้านร้อยเอ็ดหรือหมู่บ้านสวิสในจังหวัด
ร้อยเอ็ด". **วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง** 1(2).
- วัชร ศรีคำ. (2555). **แรงงานลาวในอีสานกับการรับรู้โรคเอดส์.** การประชุม
วิชาการระดับชาติมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 8
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
9 พฤศจิกายน 2555.